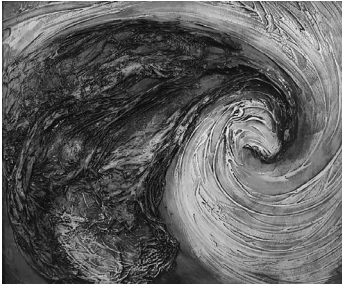

MAGYARI SÁRA

TEMESVÁR, A MULTIKULTURÁLIS NAGYVÁROS – MÍTOSZ ÉS VALÓSÁG KÖZÖTT

Arra törekedtem, hogy általános rálátásunk legyen a nyelvi tájkép fogalmára, hogy bejárva a várost jelekként értelmezhessek a helységnevtáblákat, utcaneveket és -táblákat, bepillantást nyerjünk egyes intézmények, kereskedelmi feliratok, reklámtáblák, vendéglátás és az iskola nyelvi tájkép rejtelseibe.

Kutatásom* témaválasztását az indokolta, hogy 2021-ben a tervek szerint Temesvár lett volna Európa kulturális fővárosa. Ennek a benyújtott pályázatnak egyik kulcsszava a *multikulturalitás*. Vizsgálódásaim arra vonatkoztak, hogy a sokat hivatkozott temesvári multikulturalitás mítosz-e vagy valóság, ehhez pedig egyszerre veszem górcső alá a múltat és a jelent a mai nagyváros nyelvi tájképén keresztül.

A város múltbéli multikulturalitása megkérdőjelezhetetlen, hiszen 1716-ban, mikor Savoyai Jenő felszabadította Temesvárt a török elnyomás alól, akkor ortodox, katolikus, muzulmán és zsidó vallású embereket talált a városban, nemzetiségi hovatartozásukat véve alapul pedig román, szerb, görög, német, magyar, bolgár, zsidó, spanyol ajkú volt a lakosság.¹ Az 1800-as években már kétnyelvű iskolák működtek itt, kétnyelvű például az ortodox mise: szerb és román. Az iskolai oktatás deklaráltan hirdeti az egymás megértését, békére, toleranciára nevel, fontos értéként hangoztatja az egyenlőséget és barátságot. Ha csak az oktatásstratégiai dokumentumokat vizsgáljuk és a történelmi feljegyzéseket, akkor is kitűnik a város multikulturális identitása. Ez az egymásmellettség azért is működhetett Temesváron példaértékűen, mert a különböző vallási és etnikai csoportoknak volt közös célja: a gazdasági, a technikai, a műszaki fejlődés, azaz a jólét megteremtése.²

A kutatást az MTA Domus szülőföldi ösztöndíja támogatta 2017–2018-ban.

Az elmagyarosítás idejében (1867–1918) is számos temesvári példa mutatja, hogy a multikulturalitásra továbbra is törekszik a város. Például ez az az időszak, amikor a német nyelvű napilap létrejön. A kommunista diktatúra 1980-as éveiben ugrásszerűen megnő a németek és magyarok politikai alapú „elvándorlása”. Evvel párhuzamosan folyik a betelepítés: románok jönnek Olténiából, Moldvából.

Temesvár mai vallási és etnikai képét befolyásolta az 1990-es évek közepén meginduló belső migráció, melynek gazdasági okai vannak: a jólét, a nyugati város nyitottsága vonzza a más régióbeli lakosokat is. A zömével román emberek mellett egyre többen jönnek a székelységből is. Ezeknek a közösségeknek pedig egyik alapvető jellemzője az egy nyelvűség és egy kultúrájúság.

A multikulturalitás a Romániai Magyar Lexikon (RML)³ meghatározása alapján azt jelenti, hogy el kell ismerni a nem domináns kultúrák létét is, deklarálni kell ezek egyenlőségét a domináns kultúrával, továbbá lehetővé kell tenni a nem domináns kultúra jelenlétét, tükröződését a nyilvános térben például a nyelvhasználat, vallásgyakorlás, szokásmegélés által. Mindezek függvényében úgy tűnik, hogy a multikulturalitás normatív jellegű: az együttélés minimuma kell hogy legyen.

Az interdiszciplináris kutatás többfajta kutatási módszert is igényelt: (a) fényképes terepkutatást végeztem a városban, illetve a helyi magyar közösség igényének felméréséhez nem reprezentatív értékű lekérdéztést folytattam: 1 újságrót, 4 pedagógust, 2 lelkészt, 2 fogorvost és 1 üzlettulajdonost szólítottam meg.

A *nyelvi tájkép* a látható nyelv fogalomköréhez tartozik. Ezen a terminuson azokat a vizuális nyelvi megnyilvánulásokat értjük, amelyek adott térben, térségben megfigyelhető kiírások: azaz táblák, jelzések, hivatalos útjelzők, reklámtáblák, utcanevek, helységnévtáblák, hirdetőtáblák, tabló, táblaképek, szemléltetőeszközök stb. Tehát olyan feliratok, amelyek egy adott település, intézmény kommunikációs terében található, illetve a térben élő és erre hatással bíró társadalom nyelvi igényeit tükrözik.⁴ „A nyelvi tájkép információt nyújt a szociolingvisztikai kontextusról: különböző nyelvek táblákon való használata összehasonlításra ad lehetőséget az adott ország/terület hivatalos nyelvpolitikája és a felmérésekben tapasztaltak, azaz a gyakorlat között.”⁵ De a különböző feliratokból arra is következtethetünk, hogy egy-egy kisebbségnek milyen nyelvi ereje van adott településen, jelzi kisebbség és többség viszonyát, tükrözi egy-egy intézmény nyelvi ideológiáját.

A látható nyelv illyenszerű megmutatkozásának hármas funkciója van: egyrészt kommunikatív szerepet tölt be, mivel a megértést segíti az információcserre érdekében egy nyelvközösség számára; másrészt szimbolikus funkciót tölt be, mert az adott nyelvközösség jelenlétét és erejét is közvetíti az olvasó számára; harmadrészt közvetítő szereppel bír, hiszen a vizuális nyelvhasználat révén az együttélés, az elfogadás, a másik megértésének kérdése is felvetődik. Mindezek értelmében kiváló kutatási mód és téma is egyben, ha egy nagyváros nyelven keresztül multikulturalitását szeretnénk vizsgálni.⁶

A 215/2001. számú közigazgatási törvény és az ezt kiegészítő kormányhatározat rendelkezik arról, hogy Romániában van egy 20%-os küszöb, mely az a viszonyítási pont, amihez képest értelmezzük a különböző nyelvű táblák, feliratok jelenlétét. A 2011-es népszámlás adatai szerint a nemzetiségi hovatartozás alapján a mai Temesvár zömét a románság (81,4%) teszi ki, a magyar közösség (9,6%) a szórvány-magyarok kategóriájába sorolható, még számottevő a szerb kisebbség (1,5%), a németek (1,3%), a románok (0,7%) és a bolgárok (0,28%). A felekezeti hovatartozást vizsgálva a lakosság nagy része ortodox vallású (80,6%), illetve római katolikus

(10%). Magas még a pünkösdisták (2,6%) közösség aránya, de ők inkább román nemzetiségűek. A magyar kisebbség még lehet református (2%) vallású is. Mindezek mellett élnek még görög katolikusok (1,37%) és zsidók (1%) is a városban.

A vallási felekezetek nyelvhasználatát külön törvény szabályozza: a 489/2006. számú törvény a vallásszabadságról és az egyházak általános rendjéről, melynek 16. cikkelye kimondja, hogy: „(1) Tevékenységük lebonyolítása során az elismert egyházak bármely, általuk megfelelőnek vélt nyelvet használhatják. A pénzügyi-könyvviteli nyilvántartást román nyelven is szükséges vezetni.” A magánintézményekre ugyanilyen szabályozás az érvényes: ők maguk döntenek el a munkanyelvet (hallható és látható nyelvre is vonatkoztatva), viszont a pénzügyi, könyvviteli nyilvántartást az ország hivatalos nyelvén is el kell készíteni – azaz románul kell leadni a hivatalos szervezeteknek.

A törvényes keret mellett a város vizuális nyelvhasználata a következőképpen alakul.

Helységnévtáblák

■ Már Temesvár szélén látható a település nevét jelző négynyelvű tábla (1. kép). A román *Timișoara* elnevezés alatt található a német *Temeswar* felirat, alatta a magyar *Temesvár*, majd a szerb *Темишвар*: ugyanolyan színnel, betűtípussal és betűmérettel, de a román felirat jól láthatóan le van választva egy vonallal. A nyelvi tájkép értelmezésében mindez jelentéssel bír, mert: „előtérbe kerül a nyelvi tájképben megjelenő jelek materialitásának, azaz a betűkészletek, színek, dizájnok, textúrák jellegzetességeinek, valamint a jelek egymáshoz és az őket körülvevő aktuális tágabb térbeli és időbeli kontextushoz való kapcsolatainak vizsgálata”.⁷

Romániában a nyelvi jogok közé tartozik, hogy egy-egy település neve milyen nyelven van megjelenítve. Ebben az értelemben egyik kisebbség jelenléte sem éri el a 20%-os küszöböt, tehát nem kötelező a négynyelvű helységnévtábla. Inkább szimbolikus értéke van: jelzi a város többnyelvűségét vagy legalábbis annak múltját.

1.kép

2.kép

Utcanevek

■ „A feliratok egy idegen számára információt közölnek a lakosság nyelvi összetételéről, utalnak a nyelvek státuszára, s egyben jelzésértékűek a közösség nyelvi vitalitását illetően.”⁸ Ezért fontos úgy végigsétálni egy település utcáin, hogy különösen figyelünk a különböző feliratokra, legyenek azok utca- vagy intéz-

ménynevek, reklámfeliratok vagy plakátok, útjelzők vagy tiltó táblák. Ezek sok minden egyébről is árulkodhatnak a lakosság nyelvi összetétele mellett. Megmutatkozik a város értékrendszere: adott korban kit (Ady Endre, Bolyai Iános, Alecsandri Vasile, Amado Jorge, Eugeniu de Savoya), mit tart fontos személyiségeknek, eseménynek (1989. decembrie 20, Anul 1848, Martirilor 1989). Az utcanevek árulkodnak a főbb irányokról (Aradi út, Lippai út, Sági út), a település vallási megoszlásáról (Mária tér, Dóm tér).

A temesvári polgármesteri hivatal honlapján található utcanevek jegyzékéből és a fényképes adatgyűjtésből is kiderül, hogy a román személyiségekről, eseményekről elnevezett terek, utcák, sugárutak mellett megjelennek a német, magyar, szerb és egyéb (olasz, francia, roma stb.) személyekről elnevezett utcatáblák is. A magyar feliratok esetében ezek általában nyelvünk logikáját, helyesírását tükrözik, azaz először a családnév, majd a keresztnév következik (Ady Endre), viszont vannak hibásan, ékezetek nélkül írt nevek is (Bolyai Iános, Kodály Zoltán).

Állami és gazdasági intézmények nyelvi tájképe

■ A mindennapi ügyintézéshez, életvitelhez szükséges olyan intézményekkel is kapcsolatba kerülnünk, mint a polgármesteri hivatalok, bíróságok, bankok, kórházak, tanintézmények stb. A temesvári kórházak csak román nyelvű elnevezést használnak. Magánrendelőknél, főleg fogászaton lehet például magyarul is kommunikálni, de ezeknek sem külső, sem belső terében nem jelennek meg magyar nyelvű kiírások.

A bankok esetében csak a magyarországi tulajdonlású pénzintézmény feliratai kétnyelvűek (magyar és román), a többi esetében csak a román nyelv használataival találkoztunk. Temesváron a polgármesteri hivatal által kihelyezett táblák többsége egynyelvű, azaz román feliratokat találunk a polgármesteri hivatalon, a megyeházán, a vízműveknél, a parkolótáblák esetében.

A színházak és a nemzetiségi iskolák névtáblái, kiírásai kétnyelvűek (3. és 4. kép). A város Európa egyetlen olyan települése, ahol háromnyelvű állami színház működik, azaz van német, magyar és román nyelvű művészeti intézmény. A magyar és a német társulat általában kétnyelvű plakátokkal, hirdetésekkel dolgozik, de vizuálisan a kisebbségi nyelv dominál: vagy nagyobb a betűméret, vagy a színháználban, vagy bármilyen egyéb grafikai eljárás révén a hivatalos nyelv fölé emelkedik.

3. kép

4. kép

Iskolai nyelvi tájkép

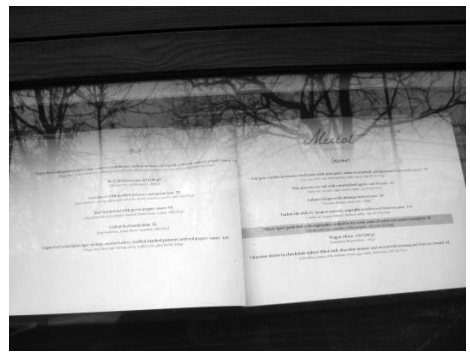
■ A tanintézmények vizuális nyelvhasználata csak akkor kétnyelvű, ha nemzetiségi iskoláról van szó. Jelenleg a városban működnek magyar, német és szerb tannyelvű óvodák és iskolák. Ezek nyilvános terében a kétnyelvűség dominál. Viszont a tanfelügyelőségről, a tanügyminisztériumból érkező kiírások minden esetben román nyelvűek, ritka jelenség, hogy a tanintézmény oktatási nyelvén is felírják a dokumentum címét az adott nyelven is.

Temesváron egy magyar tannyelvű iskola van ma már, illetve egy tagozatos iskola, mely arányos a magyar lakosság számával. Ezekben a tanintézményekben kétnyelvű táblák hirdetik az iskola nevét, profilját. De nemcsak az a fontos, hogy kifelé, a város felé milyen nyelvi magatartást tükröz az intézmény, hanem az is tanulságos lehet, hogy a tantermek és folyosók fala mit üzen az ott tanulóknak vagy az iskolába látogatók számára. „Az iskolai tér vizuális nyelvhasználata sajátos jelentéssz összefüggésben értelmezhető, hiszen az mind a társadalmi együtt létezés sajátos szegmense (tehát politikailag, kulturálisan determinált), mind pedig a formális nevelés intézményének tere. Így tehát e tér identitását az oktatási és nevelési dimenzióján túl a történelmi, kulturális, ideológiai, földrajzi jelentések sajátos összefüggései határozzák meg: Az iskolai nyelvi tájkép az oktatás színterének nyelvi és tartalmi elrendeződését tükrözi [...], mindazon vizuális nyelvi megnyilvánulások összességét jelöli, amelyek ezen tér kommunikációs elvárásait, igényeit szolgálják (így különösen: hirdetőtábla, tabló, táblakép, szemléltető eszközök, multimédia).”⁹

Az oktatási intézmény nyelvi tájképe nemcsak dekoratív szerepet tölt be, hanem az adott hely nyelvi, nyelvhasználati szokásairól is tanúskodik, valamint a használt nyelvek státuszáról, presztízséről is árulkodik.

5. kép

6. kép

Reklámfeliratok, vendéglátás, üzletek

■ Ha végigsétálunk Temesvár utcáin, feltűnik, hogy a legtöbb két- vagy többnyelvű tábla a műemléképületeken található, illetve a kereskedelmi táblák teszik ki a város nyelvi tájképének nagy részét. A szupermarketek mindegyike román feliratozást használ, és a kiskereskedések, kisebb vállalkozások vizuális nyelvi megnyilvánulásaiból sem következtethetünk a tulajdonosok nemzetiségére, anyanyelvére, inkább csak arra, hogy ki a célközönség. A legtöbb vendég-

látóipari egységben, ahol a feliratok többnyelvűek, nem a város nemzetiségi összetétele alapján írják ki az információkat, sokkal inkább az idelátogató turisták vagy cégtulajdonosok, vendégmunkások a megszólítottak. Így találunk nagyon gyakran angol, olasz, helyenként német és francia menüket (6. kép). Ha rákeresünk a 19. század végi és a 20. század eleji régi temesvári képekre, képeslapokra, ezeken jól látszik, hogy a kereskedelmi feliratok magyar nyelvűek voltak.

Külön érdekesség, hogy a városban léteznek magyar tulajdonosú cégek, üzletek, de ezek vizuális nyelvhasználata ezt egyáltalán nem jelzi. Ez azért is különös, mert van olyan magántulajdon is, amely magyarországi székhelyű, dolgozói magyar anyanyelvűek vagy legalábbis szükséges a magyar nyelv ismerete magas szinten, de sem az üzlet külső falain, sem bent egyetlen magyar feliratot sem találtunk. Az interjúk során kiderült, a tulajdonosok nem is gondoltak arra, hogy magyarul is kiírhatnak információkat.

Templomok, egyházi épületek

■ Temesváron több vallási felekezet is működik. Ezek leginkább a magyar (református, római katolikus, baptista, evangélikus) gyülekezetek, illetve a németek (római katolikus, evangélikus), valamint a szerbek (ortodox).

A 489/2006. számú törvény a vallásszabadságról és az egyházak általános rendjéről lehetővé teszi, hogy mindegyik felekezet megválaszthassa a liturgia nyelvét, valamint vizuális nyelvi megnyilvánulásait is ehhez igazítsa. Végigfényképeztem a város templomait, és példaértékű, ahogyan a nyelvi jogaikkal élnek az egyházak.

A római katolikus egyházi kiírások, plakátok, táblák általában háromnyelvűek: német, magyar és román feliratokat használnak (7. kép). A legtöbb esetben a román nyelvű felirat található fent, középen a magyar szöveg, majd ezt követi a német kiírás. Ezt a sorrendet nem indokolja semmilyen központi szabályozás, sokkal inkább a helyi plébános, püspökség irányítja.

A református és evangélikus feliratok már négynyelvűek: magyar, román, német és angol szövegekkel találkozunk. A betűtípus, a betűméret általában megegyező, de a sorrendiség igen beszédes. Mivel dominánsan magyar beszélő közösségekről van szó, a hierarchia a beszélők számához igazodik, valamint figyelembe veszi azt is az angol nyelv használatán keresztül, hogy a város a kulturális turizmusnak is tere (8. kép).

7. kép

8. kép

A szerb ortodox templom nyelvi tájképére is a kétnyelvűség a jellemző: szerb cirill betűs szövegek és román kiírások találhatóak egymás mellett.

Műemlékek

■ A város látható nyelvi elemeit vizsgálva feltűnik a műemlékek kiírásainak kettőssége: a központban a táblák háromnyelvűek (román, angol, német), viszont a periférián hatnyelvű táblákat is találunk (román, német, magyar, szerb, angol, francia). A *Nyelvi jogok útmutatójában* az alábbi részt olvashatjuk: „A törvény előírja, hogy a műemléképületeken a feliratokat három nyelven (románul, angolul és franciául) kell feltüntetni. Amennyiben az önkormányzat úgy dönt, a műemlékek feliratozása magyar nyelvű is lehet. Az emléktábla szövegét minden esetben az illetékes műemlékvédelmi hivatalnak is jóvá kell hagynia.”¹⁰

Temesvár esetében a kötelező francia elemet lecserélték németre, illetve egy másik projekt esetében a történelmi városrészekben inkább a hatnyelvű táblákat választották. A táblák minőségén látszik, hogy a központi részen drágább portékáról van szó, hiszen gravírozott réztáblák kerültek a műemléképületekre, míg a kevésbé központi helyeken pléhtáblák vannak kitéve.

A nyelvhasználatot vizsgálva kiderült, az eredeti szabályozás értelmében a román nyelv mellett még két nemzetközi nyelven is kötelező a műemléképületek kiírásait megjeleníteni, tehát a francia bármikor lecserélhető németre vagy például olaszra, ha a városvezetés úgy dönt, illetve ha nemzeti kisebbség él a településen, és/vagy a műemlék hozzájuk kapcsolódik, akkor az ő nyelvük is megjeleníthető. Temesvár esetében két külön pályázatról van szó a két különböző nyelvhasználatú tábláknál, ezért tapasztalunk háromnyelvűséget a központban elhelyezett kiírásokon és hatnyelvűséget a történelmi városrészekben.

Újságok, rádió, televízió

■ A városban dominánsan a román nyelvű sajtó nyelvi elemei vizualizáltak. A közszolgálati adók közül a Román Rádió Temesvár adónak van napi egy-egy óra magyar, német és szerb nyelvű műsora, de az adó cégtáblája csak román nyelvű feliratokat tartalmaz. Ellenben az épületen belüli kiírások általában kétnyelvűek: a magyar adást vezető újságírók irodáira, stúdiójára magyarul, majd alatta románul is ki van írva a terem használati célja. A belső terek pedig dominánsan magyar feliratokat tartalmaznak: plakátok, elérhetőségek, különböző dokumentumok. A többi nemzetiség irodáinak ajtaján szintén kétnyelvű feliratok találhatóak, a belső tereket viszont nem volt lehetőségem feltérképezni.

A közszolgálati televízióadó, bár sugároz a kisebbségek nyelvén is műsort, csak román nyelvi tájképelemeket jelenít meg.

A kereskedelmi adók – legyen az rádió- vagy televízióadó – csak román nyelvű műsorokat szórnak, és külső, belső tereikben a látható nyelv csak az ország nyelve.

A nyomtatott sajtó esetében magánkézben vannak a magyar újságok: a *Heti Új Szó* hetilapként működik, cégére kétnyelvű, illetve a *Nyugati Jelen* napilap szerkesztősége Aradon található, Temesváron csak tudósítója van. A cégére viszont ki van téve két nyelven: magyarul és románul is. A *Banater Zeitung* hetilapként jelenik meg az *Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien* napilap mellékleteként, melyet a Romániai Német Demokrata Fórum tart fenn.

A szerb nyelvű hetilap a *НАША РЕЧ Темшвар* – *NAŠA REČ Temišvar* a Román Kormány kisebbségi kapcsolatokért felelős főosztálya által fenntartott, és helyi szerkesztősége kiszorult a város centrumából a perifériára. Jelenléte alig érzékelhető a városban, cégére kétnyelvű ugyan, de a szerb cirill betűs felirat dominál színvilágában, nyagságában.

A fenti nyolc alfejezet nem fedi le teljes egészében Temesvár nyelvi tájképének jellemzőit. Kimaradt olyan fontos terület, mint például a civil szféra vizuális nyelvhasználatára való reflektálás vagy a különböző intézmények virtuális nyelvi tájképének a bemutatása (honlapok, közösségi profilok, blogok stb.) Még csak felsorolásszerűen sem érinthettem minden bejárható, látható területet. Arra törekedtem, hogy általános rálátásunk legyen a nyelvi tájkép fogalmára, hogy bejárva a várost jelekként értelmezhezzük a helységnévtáblákat, utcaneveket és -táblákat, bepillantást nyerjünk egyes intézmények, a kereskedelmi feliratok, reklámtáblák, vendéglátás és az iskola nyelvi tájkép rejtelseibe.

A nyelvi tájkép kutatásában, vizsgálatában való elmélyülés fontosságára igyekeztem felhívni a figyelmet, mindvégig közérthetőségre törekedve, és fontos szempontként határoztam meg a kulturális turizmus oldaláról történő közelítési módot: az idelátogatató idegen érzékeli-e, látja-e a város sokat hangoztatott multikulturális jellegét.

A helyi magyar közösség nyelvi tájképpel kapcsolatos igényei, a törvényes keretek és a valóság viszonya

■ Mikor egy település nyelvi tájképét vizsgáljuk, gyakran merül fel, hogy milyen funkciót is töltenek be ezek a tájképelemek az adott közösség életében. Írásom bevezetőjében már esett szó a kommunikációs, a szimbolikus illetve a közvetítő funkciókról.

A nyelvi tájkép vizsgálatában fontos kutatói kérdés, hogy mihez viszonyítunk, amikor értékeljük egy település látható nyelvi elemeinek rendszerét. Egy ilyen viszonyítási pont az országos törvénykezés, tehát a nyelvi jogokkal van összefüggésben. Ha összevetjük az utolsó népszámlálási adatokkal Temesvár nyelvi tájképét, akkor láthatjuk, hogy egyik nemzeti kisebbség sem éri el ugyan a 20%-os küszöböt, de nyelvük többé-kevésbé láthatóvá válik a településen. Az országos szabályozás nem írja elő, hogy a meghatározott küszöb alatti közösségek esetében a látható és hallható nyelvhasználat kiszoruljon. A városvezetés, illetve a különböző intézmények, cégek vezetői, tulajdonosai döntenek el, mit hogyan írnak ki szervezetükkel kapcsolatosan. Az más kérdés, hogy a helyi lakosság befogadóként vagy elutasítóként jelenik meg egy-egy ilyen kiírás láttán. Véggigfényképezve a várost, kijelenthető, hogy a táblák, reklámok, egyéb feliratok jó állapotban vannak, sértetlenül állnak.

Másik szempont a helyi közösségek igénye. Nem reprezentatív interjú kutatást is folytattam megkérdezve magyar újságírókat, pedagógusokat, művészeket, hogyan értékelik a város nyelvi tájképét. Egyértelműen az elégedetlenség jelent részükről. Még több táblát szeretnének látni magyar felirattal, néhányan megemlítették a helyesírás problémáját is: a nevek esetében hiányolják az ékezeteket.

Arra a kérdésre, hogy a magyar tulajdonosú magáncégek, fogászatok esetében miért nincs minden kiírva magyarul is, dominánsan két választ kaptam: mert nem szabad kiírni magyarul információkat, illetve hogy drága lenne minden cégért két nyelven feliratozni. Az első szempontot azonnal cáfolni tudtam az ide-

vágó országos szabályozásra való hivatkozással, erre viszont többen elzárkóztak a további beszélgetéstől.

Összegzés

■ A nyelvi tájképelemek vizsgálatán keresztül kimutatható, hogy a mai Temesvár multikulturális jegyeket mutat. A négy nyelvű város képe vizuálisan jó arányokat mutat, ha az országos szabályozáshoz viszonyítunk. Ha a helyi (magyar) kisebbség igényeit vesszük alapul, akkor nem felel meg az elvárásoknak, viszont kettős megítélésre ad lehetőséget, hogy a magánjellegű intézmények esetében, ahol a magyar tulajdonos felelőssége lenne a kétnyelvű kiírások biztosítása, elzárkóznak az emberek a nyelvi tájképelemek önerőből való megjelenítésétől, hol anyagiakra, hol a törvények nem ismeretére hivatkozva.

A város feltérképezése során kettős nézőpontot érvényesítettem: egy külső és egy belső szempontrendszer alapján vizsgáltam a nyelvi tájképet. A külső szempont az idegen idelátogató, a kulturális turizmus felől közelít a kérdéshez. A belső nézőpont egyrészt az ország törvényi keretét vette alapul, a deklarált nyelvi jogokhoz viszonyítottam elemzésemben, másrészt figyelembe vettem a magyar közösség elvárásait is. Ebből a szempontból ellentétes képet mutat a város: az országos szabályozáshoz viszonyítva fölülteljesít a település a látható nyelvhasználatában, hiszen a legtöbb felirat többnyelvű, különös tekintettel a négy temesvári nemzeti közösség nyelvére (magyar, német, szerb plusz a román). Viszont a magyar közösség elvárásaihoz képest alulteljesítésről beszélhetünk, mely nem annyira mennyiségi, mint inkább minőségi elvárásokban jelenik meg (nevek helyesírása). Ugyanakkor az önerőből készült tájképelemek a magánszférában szinte teljesen láthatatlanok.

Annak alapján, hogy a multikulturalitás az együttélés normaminimumként tételeződik, azt látjuk, hogy a múltban inkább működhetett jól az egymással szembeállított, hiszen a temesváriak balansz többnyelvűek voltak, az adminisztráció nyelvét (legyen az a német, magyar vagy román) jól ismerték, ugyanakkor volt közös cél: a közösen megteremthető jólét hite. A múlt század elején is a nyilvános térben gyakorolhatták többnyelvűségüket és többkultúrájúságukat, de a magánszférában (itt a vallási szertartásra, a vallásosság megélésére gondolok, valamint a lakóhelyre) visszahúzódhattak a *saját*, az *enyém* biztonságába. A temesvári utcákról, negyedekről tudjuk, hogy nemzetiségi elkülönítők is voltak ezek (pl. zsidó negyed).

A kutatás kiindulókérdése, hogy Temesvár ma multikulturális város-e, hogy napjainkban valóságos-e a többnyelvűség és többkultúrájúság ezen a vidéken. A kutatás azt bizonyítja, hogy látszatában (nyelvi tájképelemek) valóban multikulturális településről van szó. Az a fajta együttélési forma, amely a több nyelv és kultúra ismeretére alapult, történetileg kimutatható ugyan, de mára a város két különböző nyelvű és két különböző kultúrájú (dominánsam román és szórványosan magyar), mert a kétnyelvűség szociolingvisztikai minimuma sem valósul meg, ugyanakkor az egymás kultúrájának (szokások, vallások, ünnepek) megmutatására szórványosan vannak példák az olyan rendezvények keretén belül, amelyek kimondottan egy-egy közösség jelenlétét kívánják jelezni (pl. Temesvári Magyar Napok), vagy a multikulturalitást hirdetik (Szívek Fesztiválja), de valójában kuriózumként jelennek meg ezek a tevékenységek, és nem egy élhető, a mindennapokban is megvalósuló multikulturalitás eredményeként.

1. Baróti Lajos: *Adattár Dél-Magyarország XVIII. századi történetéhez. Temesvár, 1893.*
2. Victor Neumann: *Identități multiple în Europa regiunilor. Interculturalitatea Banatului.* Hestia, Timișoara, 1997.
3. Bárdi Nándor (szakm. v.): *Romániai Magyar Lexikon.* Transindex. <http://lexikon.adatbank.transindex.ro/?link=impreszum> (2018. 03.11.)
4. Tódor Erika: *Iskola másként... Nyelvhasználati szokások és nyelvi szocializáció az iskolában.* Nyelvmentor programon elhangzott előadás, PKE – Nagyvárad, 2014. október 23.
5. Szoták Szilvia: *Nyelvi tájképek az Órvidéken.* In: Benő Attila – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.): *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában.* EME, Kvár, 2015. 206–223.
6. Magyarai Sára: *Nagyvárad nyelvi tájképe.* In: Balogh Brigitta – János Szabolcs – Magyarai Sára – Szilágyi Ferenc: *Nagyvárad kulturális öröksége.* Kulturális Örökség Tankönyvek 3. Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2015. 190–205.
7. Pachné Heltai Borbála: *Nyelvhasználati változások és a nyelvi tájkép többnyelvű kontextusban.* In: Balázs Géza – Pölcz Ádám (szerk.): *Tájszemiotika.* Magyar Szemiotikai Társaság, Bp., 2015. 182.
8. Szoták: i. m. 206.
9. Tódor Erika: *Kié az iskola? Nyelvi tájkép és nyelvhasználati szokások a székelyföldi magyar tannyelvű iskolákban.* In: Benő Attila – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.): *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában.* EME, Kvár, 2015. 256–257.
10. Bogdán Andrea – Mohácsék Magdolna: *Nyelvi jogok útmutató.* Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kvár, 2012.

